

VOC-archief in Sri Lanka gaat over meer dan kaneel

Uit het leven gegrepen

De Verenigde Oostindische Compagnie kwam naar Sri Lanka (Ceylon) voor het hoogwaardige kaneel. Maar het bestuur dat de VOC opzette was zo omvangrijk, dat het de kaneelhandel in belang overtrof. Het archief van dat bestuur geeft anno nu een inkijk in het dagelijks leven van gewone Sri Lankanen.

TEKST: **NADEERA RUPESINGHE** EN **ALICIA SCHRIKKER**

REDOUTE VAN ECK, HET STERFORT IN MATARA, UIT 1765. HET LAATSTE VESTINGWERK DAT DE VERENIGDE OOSTINDISCHE COMPAGNIE OP CEYLON GEBOUWD HEEFT (FOTO JAN DORRESTEIJN).

Saterdag Den 21. Junij A^o 1766.
Ordinaire vergadering van den 9. Maas

President
D^{er} Heer Peter Kluisken president van D^{er} Leiden
D^{er} Heer Frederic, Nicolaas Labe, Paulus
Marci, Natu. Natu, Hendrik Brahl
en Jacobus Derruy medelidert de mehandirant
Joan Nsilva wanniegere en Don philip
Nsilva vahanaaji.

Absent
D^{er} Heer Luden pieter Dwa, Johannes Schaar en Jo.
hannu. Klein medelidert de mehandirant Nicolaas
Dial abesinge amuresgere en Don Louis li.
vare samuresinge.

Wantance pablinja nee
D^{er} Heer van fendera mara
hillege maniche en inwon
D^{er} Heer van Amblangode regt
fontre

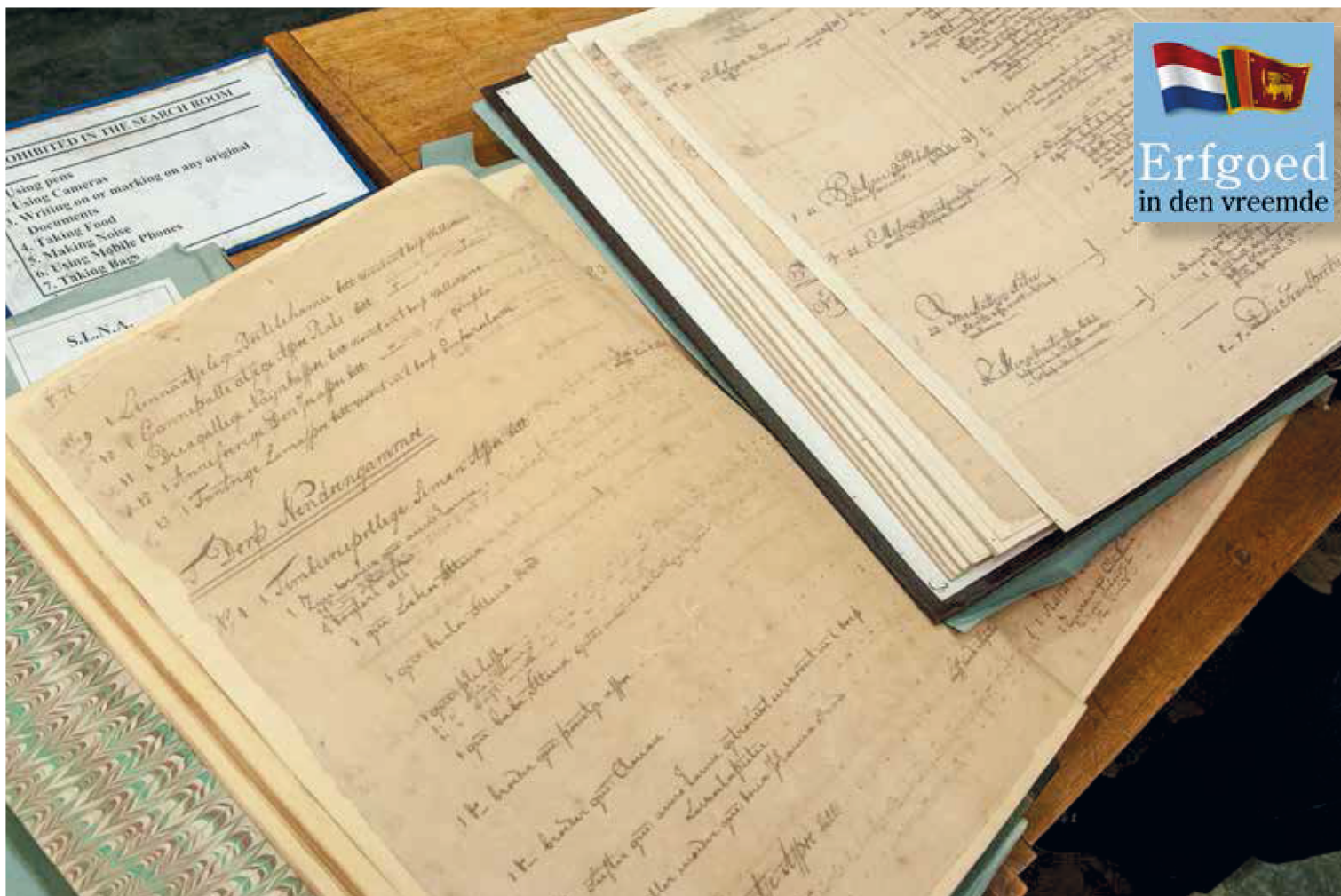
Den gerege absent

De regt. overpocht een tweede stude

Dialo Kalimice janna
D^{er} Heer van Amblangode gerege
Omme, over protestie van de thijne
gallebaduwalle tot am
blangode gelogen.
overpocht bekomen aanhooren

Den raad siat een tweede stude

Hij present
met occupatie van den
steteris in sommisse

Welkom in 1770 in Galle, toen Kobeiwattege Annika, wier man was overleden, geconfronteerd werd met een onaangename verrassing: de kinderen uit haar partners eerste huwelijk probeerden haar dochter te onterven. Ze beriepen zich daarbij op het Nederlandse huwelijksrecht. Annika en haar man waren weliswaar in ondertrouw gegaan, maar het huwelijk was nooit kerkelijk voltrokken.

Binnen het koloniale bestel was de formele registratie van een huwelijk een belangrijke voorwaarde om landrechten te verkrijgen. Om haar dochter te beschermen verzocht Annika het Nederlandse koloniale bestuur om het meisje te erkennen en haar in te schrijven in de zogeheten thombo, het kadastrale register dat de Nederlanders bijhielden. Ongewild tot teleurstelling van de andere erfgenamen, gingen de bestuurders akkoord. Annika en haar partner waren dan misschien niet naar Nederlands recht getrouwd, ze hadden wel zeventien jaar lang als man en vrouw samengeleefd, naar Singalees gewoonterecht.

Bureaucratie als doel

In kuststeden als Colombo en Galle herinnert veel aan de Nederlandse heerschappij over Ceylon, dat sinds 1972 officieel Sri Lanka heet. Er zijn forten, Nederlands Hervormde kerkjes, Nederlandse begraafplaatsen en pakhuizen. Met achternamen als Jansz en Vandendriessen tonen de zogenoemde Dutch Burghers hun afstamming van de soldaten, matrozen en gouverneurs die zich vanaf halverwege de 17e eeuw op het eiland vestigden en die in dienst waren van de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC). Maar wie aan de

VOC denkt, zal niet snel aan Kobeiwattege Annika denken. Toch was voor mensen zoals zij de aanwezigheid van de handelsonderneming op Sri Lanka alledaagse werkelijkheid. Haar rechtszaak laat zien hoe lokale families omgingen met de Nederlanders en soms slim gebruik maakten van hun registratiedrang.

TWEE VOORBEELDEN VAN (GERESTAUREERDE) THOMBO REGISTERS (FOTO JOHANNES ODÉ).

De 150-jarige geschiedenis van de VOC op Sri Lanka is roerig en veelzijdig. De VOC was in eerste instantie geïnteresseerd in het eiland vanwege de hoge kwaliteit kaneel die er vandaan kwam. Bloedige oorlogen, onderhandelingen en dwangarbeid vormden de basis van het koloniale regime dat de compagnie opzette en waarvoor zij een uitgebreide bureaucratie ontwikkelde. Zo uitgebreid, dat aan het einde van de 18e eeuw kaneel zelfs niet meer *core business* was: de instandhouding van het koloniale bestuur was doel op zich geworden en belastingen vormden een belangrijke inkomstenbron. Landbezit en kaste-gebon-

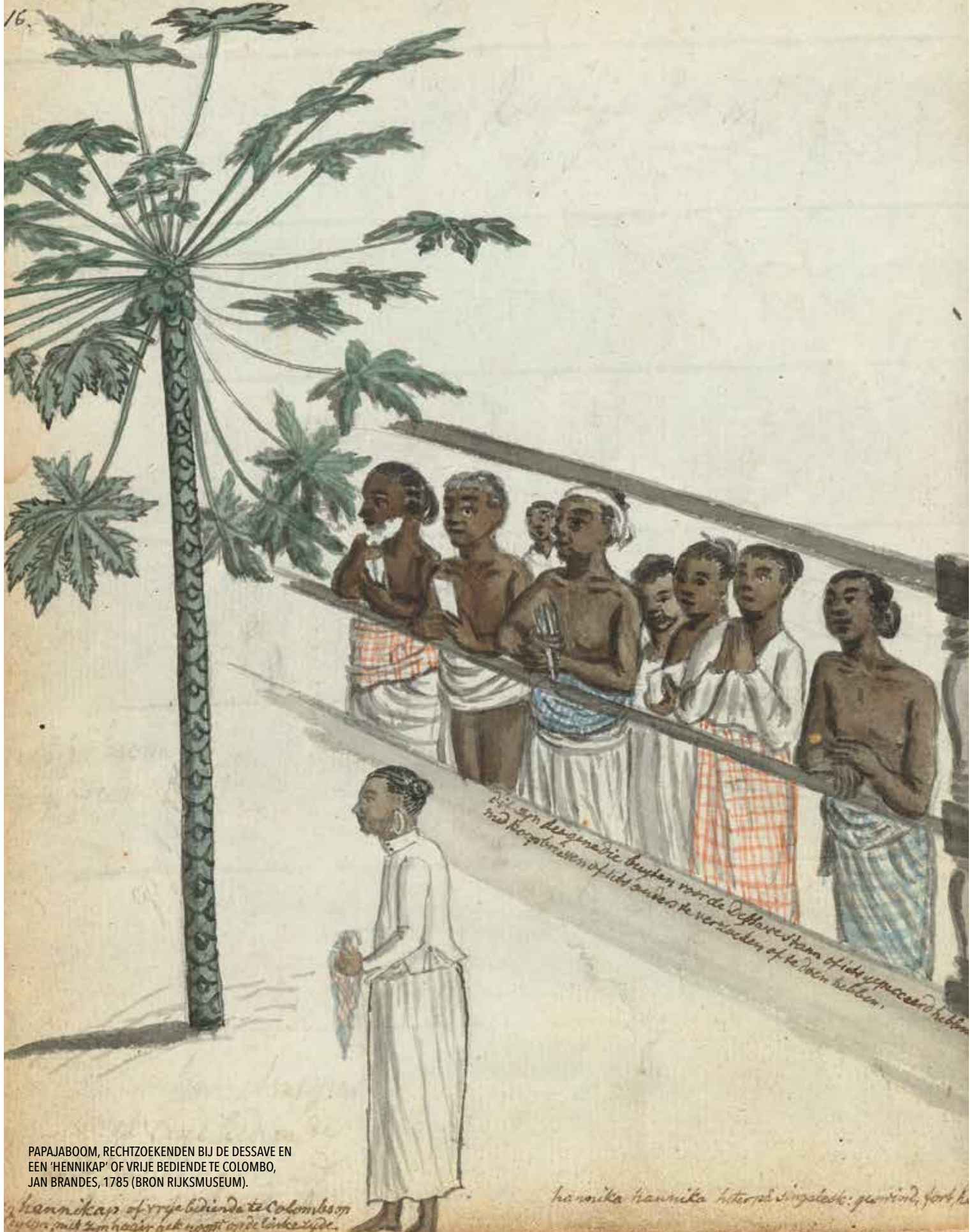
De thombo in hedendaags Singalees

De thombo's legden grond en bezit vast en speelden een belangrijke rol in het erfrecht. Veel Sri Lankanen refereren nog altijd regelmatig aan ze. Het Singalees woord 'thombuva' betekent zoveel als 'recht', maar soms ook 'tekortkoming'. Zo is er het gezegde 'de bladzijde van de thombo's omslaan', hetgeen betekent dat iemand opschept over zijn of haar voorouders. Wie wat al te stellig iets beweert, kan zomaar gevraagd worden naar 'de thombo om het te bewijzen'. En wie de waarschuwing krijgt om 'niet naar de thombo's van anderen te zoeken', die weet dat hij of zij moet ophouden met het louter kijken naar andermans gebreken.

papaja boom is de Stam grys groen

7-1-10

16.

De men beogen die buyten voor de Duffave Stam of die vreesceer hebben
 met kooptuuten of lid gaven te versacken of te doen hebben.

PAPAJABOOM, RECHTZOEKENDEN BIJ DE DESSAVE EN EEN 'HENNIKAP' OF VRIJE BEDIENDE TE COLOMBO, JAN BRANDES, 1785 (BRON RIJKSMUSEUM).

hannikap of vrye bediende te Colombo
 by een met 2 in nooir ook nooft op de linke zijde.

hannika hannika hitorol singaleek: gemind, fort h

den diensten werden opgetekend in thombo's (registers) en rurale rechtbanken beslechtten eigendomsconflicten.

De VOC-collectie

Die Nederlandse administratie wordt nog altijd bewaard in de Sri Lanka National Archives in Colombo en heeft de tand des tijds wonderwel doorstaan. Het VOC-archief beslaat meer dan zeventuizend bundels en bevat documenten uit de periode van 1640 tot 1796, toen de Britten het bestuur overnamen.

Voor hen vormde de Nederlandse administratie een belangrijke bron van informatie en zij namen bijvoorbeeld de Nederlandse optekening van het Tamil gewoonterecht over, evenals verschillende aspecten van het zogeheten Rooms-Hollands recht, die nog altijd van kracht zijn.

Maar wellicht het belangrijkste waren de thombo's. Tot op heden worden die gebruikt als bewijs in conflicten over landeigendom. De Nederlanders hadden er belang bij eigendomsrechten nauwkeurig vast te leggen, hetzij volgens lokale dan wel volgens Europese normen. Zij wilden weten

wie wat bezat om te kunnen bepalen hoeveel belasting grondeigenaren aan de compagnie verschuldigd waren. In de kustgebieden stelden ze rechtbanken in, die een mengeling van Rooms-Hollands en lokaal recht hanteerden. Zo ontstond een geïnstitutionaliseerde, gerechtelijke structuur

waar mensen terecht konden voor bemiddeling in conflicten.

Hoe complex het Nederlandse bestuur kon zijn, laat de zaak van Claas Fontijn zien, een zeefmaker uit Galle. Fontijn – zoon van een Nederlandse man en vrouw – maakte aanspraak op een stuk grond buiten de stad, dat zijn vader via een later huwelijk had verkregen. Fontijns stiefmoeder, Johanna Floorman, die overigens uit een gemengd huwelijk was geboren, was in

haar kraambed overleden. De zaak draaide uiteindelijk onder meer om de vraag wie er het eerst was gestorven: Johanna Floorman of haar pasgeboren baby, de stiefbroer van Fontijn. Fontijns naam werd uiteindelijk geregistreerd in de thombo, als mede-erfgenaar van zijn stiefmoeders land.

PALANKIEN MET DRAGERS, JAN BRANDES, 1785 (BRON RIJKSMUSEUM).

Zo waarlijk helpe mij God

Een groot deel van de Sri Lankaanse kustbevolking bekeerde zich in de 17e en 18e eeuw in naam tot het protestantisme, maar hield ondertussen vast aan lokale religieuze praktijken. Dat zorgde voor problemen in de rechtbank als mensen de eed aflegden met de woorden 'zo waarlijk helpe mij God'. De VOC kwam er al snel achter dat deze formule weinig waarde had en paste de eed aan aan lokale tradities. Zo moesten ouders op het hoofd van hun kinderen zweren en kinderlozen op de levens van naaste familieleden. Maar daarmee was het probleem niet opgelost. Opgedragen door de VOC-ambtenaar om zo'n lokale versie van de eed af te leggen, antwoordde menig Sri Lankaan sluw: 'Maar ik ben toch christen?'

BINNENPLAATS DUTCH PERIOD MUSEUM, COLOMBO (FOTO JAN DORRESTEIJN).

Samenwerking tussen Sri Lanka en Nederland

Voor Sri Lankaanse onderzoekers en studenten is het niet eenvoudig de 'Dutch Period' te bestuderen. Het VOC-archief is geschreven in oud schrift en in oud-Nederlands. Trainings- en onderzoeksprogramma's zoals TANAP, ENCOMPASS en Cosmopolis, die gericht waren op Nederlandse taalverwerving, hebben het Sri Lankaanse onderzoek een impuls gegeven. TANAP speelde tevens een belangrijke rol bij de conservering van archiefmateriaal. Om de toegankelijkheid van het materiaal te vergroten werken het Nationaal Archief en de Sri Lanka National Archives op het ogenblik samen aan de digitalisering van het VOC-archief. Meer over het Nationaal archief van Sri Lanka op <http://www.archives.gov.lk/>

Zie voor nadere informatie over het project Colonialism Inside Out dat door de universiteit Leiden en de Radboud universiteit Nijmegen wordt uitgevoerd, in samenwerking met de Sri Lanka National Archives <https://www.universiteitleiden.nl/en/research/research-projects/humanities/colonialism-inside-out#tab-1>

Kolonialisme Binnenstebuiten

Rechtszaken zoals die van Claas Fontijn en Kobeiwattege Annika geven inzicht in de dagelijkse sores van de verschillende

inwoners van Sri Lanka. In het door de NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek) gefinancierde project *Kolonialisme Binnenstebuiten* onderzoeken historici daarom de rechtspraktijk, met als doel biografieën te schrijven van gewone 18e-eeuwse Sri Lankanen; van mensen zoals Kobeiwattege Annika en Claas Fontijn. Hun levens vertellen over de rol die religie had in de samenleving, hoe bindend kaste en etnische grenzen waren, en in hoeverre bewoners en bezoekers van het eiland verbonden waren met het vasteland van India of met Nederland zelf.

Omdat het archiefmateriaal in Colombo direct voortkomt uit de lokale administratie van het gebied dat de VOC bestuurde, is de informatie die erin te vinden is anders van karakter dan die in het materiaal in het Nationaal Archief in Den Haag. Het Nationaal Archief heeft bijvoorbeeld verslagen en brieven die vanuit Sri Lanka naar Batavia (Jakarta) en Nederland werden gestuurd, maar die bevatten weinig directe gegevens over de Sri Lankaanse samenleving. Het archief in Colombo herbergt daarentegen een schat aan informatie over de politieke verwickelingen aan het Singalese hof in Kandy; over flora en fauna; over klimaat en geografie; over bevolkings- en gezinssamenstellingen en over sociale onrust en interculturele relaties. En, oh ja, natuurlijk ook over familieruzies.

Nadeera Rupesinghe is algemeen directeur van de Sri Lanka National Archives. Alicia Schrikker is universitair docent koloniale en wereldgeschiedenis aan de universiteit Leiden. Beiden zijn onderzoekers in het project Kolonialisme Binnenstebuiten.